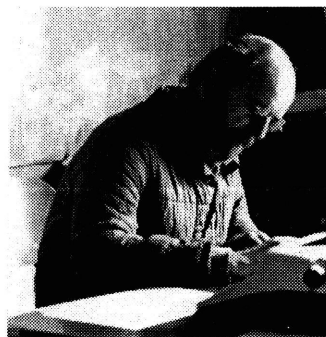

In memoriam

Zorislav Perković (1933.-1997.)

Postoje prijatelji koji su više od toga: to su ljudi širokih pogleda i znanja, duboko posvojenih humanističkih vrijednosti, snažne logike i racionalnosti, a pritom pažljivi promatrači životnog okoliša, senzibilni, obdareni smislom za humor i gdjekad ironijom. Takav je bio Zorko. Vrijednosti i sposobnosti od kojih je bio satkan, ulijevale su poštovanje prema njemu, ne samo u profesionalnim krugovima već i kod tzv. običnih ljudi s kojima se ophodio. Njegovo prijateljstvo bilo je dragocjeno nama koji smo bili počašćeni da ga uživamo; ono je stasalo posve prirodno u neku vrstu obostrane sigurnosti koja ne dopušta primisao da bi ikada moglo biti prekinuto ... a najmanje ovako, iznenada. Meni je Zorko značio više od iskrenog prijateljstva, drugarstva i rijetko suptilne sukladnosti misli; on je umnogome bio moj zavičaj.

Zorislav Perković, ured, 1980.

U mom životu dobrovoljnog migranta i duhovnog nomadstva pojam zavičaja sve se više veže uz ritual rijetkih, ali ustaljenih povrataka u Zagreb, moj grad. No što jedan grad čini zavičajnim, to nije mehanički topos nečijeg rođenja, to nisu ni njegova fizička struktura i simbolika za koje možemo biti više ili manje vezani; to je prije svega *prepoznavanje sebe u drugima i drugih u nama, nama bliskih osoba, krvnog ili duhovnog srodstva*. To je želja da se bude zajedno, da se podijeli vrijeme i razmijene iskustva, da se ona žive i sažive, nadopunjuju i katkada, kao pri našem zadnjem susretu, da se jednostavno udiše miris najavljenog proljeća na mlakom travanjskom suncu kroz čiju koprenu nadiru sjećanja kao odsjaj vlažnih krovova poznatoga grada... Osjećaj zavičaja je u pravljenju planova o budućnosti, u raspredanju dnevne politike i "velikih tema" za malim stolovima, kao i u posramljenosti zbog tuđe gluposti... zavičaj je predati se drugome bez obrane i kurtoazije i bez strepnje za vlastiti identitet, to je: naći se gdje se rastalo, nastaviti priču kao da je posljednji susret bio, eto, tek jučer, a sljedećih će biti na pretek... To je sigurnost i toplina prijateljstva. To je meni značio Perkins. S njegovim odlaskom moj je zavičaj manji i siromašniji.

Zorislav Perković rođen je 6. veljače 1933. u Ljubljani, u uglednoj građanskoj porodici. Otac mu je bio pravnik i direktor Prve hrvatske štedionice, a majka učiteljica. 1934. godine Perković dolazi s obitelji u Zagreb gdje, nakon završene srednje škole, upisuje studij geografije na Zagrebačkom sveučilištu. Već za vrijeme studija razvija interes prema društvenim, ekonomskim i urbanim aspektima geografije. Njegov diplomski rad bio je posvećen analizi centralnog područja grada Zagreba. U početku svoje karijere radio je u različitim institucijama, između ostalih u Statističkom zavodu Hrvatske, a kratko vrijeme predavao je i u školi. No, njegov profesionalni angažman u pravom smislu riječi vezan je za urbanizam, za prostorno planiranje i za grad Zagreb. Od 1962. godine pa do svog umirovljenja Perković radi u Urbanističkom zavodu grada Zagreba u svojstvu urbanista geografa te sudjeluje u najznačajnijim radovima koje je Zavod u tom dinamičnom i izuzetno plodnom periodu "proizvodio" – izradbi Generalnog urbanističkog plana grada, mnogim razvojnim planovima i detaljnim urbanističkim planovima, reviziji GUP-a Perković daje svoj stručni doprinos. Njegovo mišljenje je često dragocjeno jer sagledava razvojne trendove urbanizacije u kontekstu šire društvene dinamike koja ima utjecaja na demografsku strukturu stanovništva, kako grada tako i sela, te utječe na kvalitetu života urbanog prostora, nerijetko drugačiju od željenih ili zacrtanih planskih postavki.

Perković je u najširem smislu riječi čovjek urbaniteta, urbane kulture, misaoni pripadnik civilizacijskog sustava grada, pobornik njegovog kozmopolitskog duha. On je sklon sintezi na temelju preciznog poznavanja sastavnih dijelova strukture; on se može baviti vrlo rutinskim zadaćama, ali će pomak k širem teorijskom saznanju biti cilj svih njegovih radova. Sfera njegovih interesa u urbanističkom planiranju kretala se od

- istraživačkih radova na području demografije i praćenja populacijskih kretanja,
- koordiniranja društvenih znanosti i prostornog planiranja,
- proučavanja dinamike tercijala i kvartalnog sektora,
- studija funkcije centra grada,
- proučavanja aspekata planiranja prometa i zastupanja prednosti javnog prometa.

Gore navedene teme ni u kom slučaju nisu iscrpljivale njegov interes, koji se protezao na područje drugih disciplina, a napose se očitovao kroz želju za što dubljim poznavanjem drugih gradova, za upoznavanjem njihovih problema i njihovih specifičnosti, za traganjem za rješenjima koja bi imala "ljudsku mjeru", za primjenu komparativne metode koja je uvelike pridonosila uvrštenju saznanja o vlastitoj "ne izuzetnosti" i o relativizaciji apsoluta.

Interes za poznavanje tuđih empirijskih modela i teoretskih saznanja te prenošenje vlastitih iskustava, očitovao se u njegovim učestalim prisustvovanjima javnoj diskusiji o prostornom planiranju, u njegovim intervencijama u javnim medijima, u stručnim časopisima, gdje objavljuje brojne članke, te u praćenju tokova urbanističke misli u zemlji, kao i u aktivnom sudjelovanju u međunarodnim stručnim susretima. U više navrata Perković sudjeluje u radu Sekcije urbanog planiranja u Salzburgu (Salzburg Seminar in American Studies), tijekom godina radi aktivno na jugoslavensko-američkom projektu planiranja u Ljubljani i Zagrebu, cijenjen je sudionik "Komunikacija", jedne od najznačajnijih dugogodišnjih "institucija" susretanja jugoslavenskih stručnjaka na području prostornog planiranja, član je međunarodnih stručnih asocijacija (SCUPAD) te domaćih stručnih tijela (Stručni savjet UZGZ-a, Izvršni odbor Saveza urbanista grada Zagreba, Sekcije za urbanu sociologiju, Sociološkog društva Hrvatske). Kako bismo onima koji ga nisu poznavali približili lik stručnjaka koji je bio iznimno sistematičan u svom radu, ali i duboko zainteresiran za njegov smisao, za promjene koje su europski gradovi tijekom 60-ih i 70-ih godina proživljavali pod pritiskom velikih migracijskih kretanja, spomenut ćemo, kao primjer, jedan njegov rad: studiju koju nikad nitko nije "naručio", a koja najbolje govori o Perkinsovom poimanju struke, za koju bismo slobodno mogli reći da je bila neodvojiv dio njegovog života. Perković je više decenija pratio promjene koje je proživljavao London smatrajući taj grad posebnim izazovom i u neku ruku *gradom predvodnikom* mnogih urbanih tendencija u Europi. Slažući se donekle s Olsenom, koji piše: "Ono što se dogodilo u Londonu, dogodilo se u svim velikim gradovima, ali se ovdje dogodilo ranije i intenzivnije nego drugdje", posvećuje se njegovom izučavanju. U tu svrhu prikupljao je brojne podatke, radio na njima, održavao je osobne kontakte s poznatim urbanistima i sociolozima u Velikoj Britaniji, a tijekom godina posjetio je taj grad čak 19 puta, da bi potom napisao iscrpnu studiju pod naslovom "Neke novije tendencije u životu i razvoju Londona". (Rad je objavljen u Geografskom glasniku u Zagrebu 1989. godine).

Uz Perkinsovu predanost struci, potrebno je istaknuti i njegovu skromnost, njegove *ne pretenzije* na materijalne probitke i na "pravljenje karijere", osobine koje su ga krasile i izdizale iz masa, a koje su kod nekih i zahuktalih tehnokrata znale izazvati podozrivost.

Zorislav Perković bio je kristalno čista osobnost, bogata znanjem i obdarena mudrošću, a usudili bismo se reći i sretna osobnost, ponajviše zbog harmoničnog odnosa prema životu i prema svijetu, zbog harmoničnih ljudskih veza koje je gajio brižno i selektivno, a među kojima najdragocjenije mjesto pripada njegovoj životnoj suputnici i supruzi Ruth.

Naš susret istovremen je susretu disciplina: sociologije, ekologije, urbanog dizajna, koje su uz geografiju, demografiju i ekonomiju "prodirale" u prostorno planiranje tijekom 70-ih

godina, obogaćujući teoriju i praksu dominantnog arhitektonsko-građevinarskog pristupa. Proklamirana multidisciplinarnost davala je konkretan impuls orijentaciji rada Urbanističkog zavoda grada Zagreba: uz osjetni pritisak nagomilanih ljudskih problema naročito u novim gradskim naseljima i uz senzibilnost grupe mladih istaknutih arhitekata, promoviran je kompleksniji, sveobuhvatniji pristup urbanističkom organiziranju prostora. No, nije se radilo samo o dodatnoj prisutnosti novih disciplina; radilo se o *novom pristupu samom procesu planiranja, o njegovom pomaku u smjeru decentralizacije*, o uključivanju u proces odlučivanja o budućnosti grada samih korisnika njegovih fizičkih struktura i društvenih prostora. Radilo se o *uključivanju građana u proces planiranja*. Sociologija je nastojala približiti njihove potrebe, želje i aspiracije u sukcesivne faze izrade planova i ukazati na zavisnost fizike i društvene strukture grada; urbana je geografija tu dinamiku pratila već otprije, izučavala je i projektirala njezine trendove i značaj, ukazivala na stvarnost koja je često dokidala poistovjećivanje teorije velikih brojeva s progresom; obje su dovodile u sumnju ekspanziju kao vrijednost i jednosmjernost zacrtanih razvojnih pravaca čiji je kreativni limit obično zavaravao, tada futurološkom, 2000. godinom.

U takvo je vrijeme bilo posve prirodno da se moje, tek započeto, "naukovanje" u urbanističkoj profesiji veže za iskustvo "senior planner"-a, geografa Zorislava Perkovića, no, sigurno je da isključivo profesionalna veza ne bi mogla biti dostatna našem budućem, trajnom prijateljstvu. Tijekom stručne suradnje često puta smo se našli na "istoj strani barikade", ne uvijek u naklonjenom okružju, što je sigurno jačalo "savezništvo". Ipak, presudni za razvoj prijateljstva bili su afiniteti i karakteristike osobnosti koje sam ja kod Perkinsa posebno cijenila. Njegov znanstveni i životni interes za urbanizam, za sociologiju, filozofiju i literaturu, isprepletali su se sa čestim putovanjima, s vječnom željom upoznavanja i produblivanja saznanja o drugim gradovima i kulturama; njegovo iskreno uživanje u gradskim prostorima kojima je volio šetati, čijim je ulicama i trgovima lutao, čije je nezamjetljive kutke rado fotografirao, privrženosti kavanama i tipičnim restoranima u kojima je znao sjediti i raspredati s prijateljima, najčešće u društvu s Ruth, njegov iskren interes za feministički pokret, za žensko pismo, za *alternativu*, njegovo ustaljeno posjećivanje kulturnih centara i tribina, gradskih knjižnica i čitaonica (posebnu "vjernost" Perkins je pokazao svojim dugogodišnjim posjećivanjem knjižnice British Council Library u Zagrebu, od daleke 1949. god., te američke knjižnice u Zagrebu, od 1951. god.), njegovo prirodno traganje za "prozorima u svijet", činili su Perkinsa iznimno zanimljivom osobom. Uz to treba dodati i istančan smisao za *zdravorazumski pristup*, koji ga je karakterizirao, a kojim se koristio kako u svakodnevnicu tako i u pristupu najkompleksnijim temama. Visoko razvijena građanska svijest slobodnog čovjeka nekonvencionalnih navika udaljavala ga je od svakog ekstremizma, od svakog bezumlja, arogancije i agresivnosti. Kada su dojučerašnji prijatelji počeli međusobno uskraćivati pozdrave i kloniti se jedni drugih, kada su se po imenima i prezimenima ljudi naglo počeli prepoznavati kao "oni drugi" i "ne naši", kada su životne komunikacije prekidane i kada je, uz pomoć interiorizirane autocenzure, počelo prevladavati ponašanje u skladu s "kako to drugi od nas očekuju" ili "kako to vrijeme zahtijeva", on je ostao vjeran razumu i humanističkim načelima; jednom riječju, ostao je vjeran sebi i nastavio cijeniti ljude prema onome što oni jesu, prema njihovoj biti i njihovim opredjeljenjima, prema kulturi i misli pojedinaca, a ne prema simboličkoj pripadnosti ili geografskoj slučajnosti rođenja. Nastavio je održavati veze sa svojim dugogodišnjim prijateljima i znancima svih vjera i narodnosti, preko starih i novih granica, distancirajući se od manifestne tuposti nacionalnog provincijalizma, od heroja i barjaka svih boja. Nije se povukao; nastavljao je radom na istraživanjima pokretanim od strane nevladinih organizacija i sudjelovao je u dijalogu intelektualaca o krizi na Balkanu koji je bio potaknut van zemlje, u vrijeme kada su od dijaloga mnogi zazirali i odbijali ga i kada su isključivost i nacionalna homogenizacija bile dominantne misaone orijentacije.

Otišao je prerano, razuman, tolerantan, tih, vrijedan, voljen i cijenjen, bez ikakvih obilježja pripadnosti. Svaki okićeni simbol kod njega bi značio osiromašenje osebujne osobnosti.

Svoje je tekstove Perkins volio započinjati ili završavati odabranim citatima koji su obožavali empirijski iskaz ili teoretska saznanja te su njegovim radovima davali ton literarno-filozofijskog razmišljanja u kojem se on pronalazio, a koji su, istodobno, posvema ocrtavali njegovu osobnost. Poslužiti ćemo se njegovom metodom i ovom prilikom završiti naše sjećanje na prijatelja citatom koji je on pretvorio u svoje životno geslo. Citat je star više od 2500 godina:

*“Ja imam tri blaga
koja cijenim i čuvam:
prvo je ljubav,
drugo je umjerenost,
treće je nikad ne biti prvi na svijetu.
Uslijed ljubavi, nema straha,
uslijed umjerenosti, postoji rezerva snage,
nikad ne biti prvi, omogućuje vlastiti razvoj.”* (Lao Ce)

Melita Richter Malabotta

ZORISLAV PERKOVIĆ: KRATAK PREGLED OBJAVLJENIH RADOVA

1. Perković, Zorislav (1967) Notes on the Zagreb transportation study. **SCUPAD Bulletin**, Salzburg.
2. Perković, Zorislav (1969) Gustoća stanovništva u gradskim područjima. **Geografski glasnik**, 31.
3. Perković, Zorislav (1971) Neki društveni faktori i ograničenja u urbanističkom planiranju. **Sociologija sela**, 31-32.
4. Perković, Zorislav (1972) Društveni konflikti i prostorno planiranje. **Sociologija sela**, 35-36.
5. Perković, Zorislav (1975) Društveni i planski tretman prometa u Zagrebu. **Revija za sociologiju**, 4.
6. Perković, Zorislav (1976) Jezgra i okvir centra Zagreba. **Geografski glasnik**, 39.
7. Perković, Zorislav (1977) Putevi i stramputice (našeg) urbanizma. **Naše teme**, 4.
8. Perković, Zorislav (1978) Gradski centri, stvarnost i doktrine. **Arhitektura**, 166-7:78.
9. Perković, Zorislav (1980) Prognoze stanovništva u dosadašnjim planovima, demografska kretanja i planiranje budućeg razvoja Zagreba. **Geografski glasnik**, 41-42.
10. Perković, Zorislav (1981) Svakodnevni život i velike ambicije. **Komunikacije**, 81:2.
11. Perković, Zorislav (1982) Položaj i uloga marginalnih skupina u urbanoj sredini. **Arhitektura**, 182-3:82.
12. Perković, Zorislav; Miličević, R. (1984) Prijedlog za rekonstrukciju i uređenje unutrašnjosti Lenčićeve potkove. **Komunikacije**, 24, Beograd; **Čovjek i prostor**, 11, Zagreb.
13. Perković, Zorislav (1987) Urbanitet i anti-urbane tendencije. **Revija za sociologiju**, 1-2.
14. Perković, Zorislav (1987) Krov za beskućnike (prilog definiciji i valorizaciji problema). **Komunikacije**.
15. Perković, Zorislav (1989) Neke novije tendencije u životu i razvoju Londona. **Geografski glasnik**, 51.
16. Perković, Zorislav, koautori: Dakić, S., Rogić, I., Stojković, A. (1989) Osnovna obilježja demografskih procesa, urbana drama Donjeg grada Zagreba. Sociološka studija.
17. Perković, Zorislav (1990) Kretanje stanovništva i stambene izgradnje u Zagrebu od 1981. do 1988. **Geografski glasnik**, 52.
18. Perković, Zorislav (1993) Balkanizacija Evrope ili afrikanizacija Balkana? u **Conflittualita Balcanica - Integrazione Europea**. Trieste: Editre Edizioni.
19. Perković, Zorislav (1993) Promet u velikim gradovima - neke tendencije i problemi. **Geografski glasnik**, 55.
20. Perković, Zorislav; Seferagić, D. (1996) Croatia, u **Housing Policy in Europe**. London.